

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий
співробітник

140 років від дня народження Бориса Мартоса (1879–1977), українського громадсько-політичного та державного діяча, вченого-економіста, кооператора, педагога

Борис Миколайович Мартос народився 1 червня 1879 в містечку Градизьк на Полтавщині. Походив зі славетного українського козацького роду Мартосів. У 1897 зі срібною медаллю закінчив чоловічу гімназію в Лубнах і продовжив навчання на математичному факультеті Харківського університету, де вступив до Української студентської громади, став членом Револьюційної Української Партії. За активну політичну діяльність тричі сидів у царській тюрмі. Через арешти і ув'язнення закінчити університет вдалося лише в 1908.

Під час навчання в університеті Б. Мартос захопився поглядами одного з основоположників українського кооперативного руху, «артільного батька» Миколи Левитського і, оскільки поліція заборонила йому займатися педагогічною діяльністю як «неблагонадійному», почав працювати в системі кооперації на Волині, Полтавщині та Кубані. У своїй діяльності поєднував пропаганду національних та кооперативних ідей, у кооперації вбачав ту силу, яка зможе перебороти бідність і позбавити суспільство соціальних протиріч.

З початком Української національно-визвольної революції Б. Мартос активно включився у розбудову Української держави: був членом Української Центральної Ради, у першому українському уряді посідав пост генерального секретаря земельних справ. За Гетьманату очолював Управу Українського кооперативного комітету, викладав

Червень 2019. Постаті

у Київському комерційному інституті, був одним із засновників Кооперативного інституту ім. М. Туган-Барановського у Києві. Після утворення Директорії у грудні 1918 призначений міністром продовольчих справ. У 1919 очолював Раду Народних Міністрів УНР.

З 1920 Борис Мартос перебував в еміграції, де плідно займався науковою та педагогічною діяльністю. Він тривалий час очолював кафедру теорії кооперації Української господарської академії у Чехословаччині. У 1924 захистив дисертацію «Теорія кооперації», після чого отримав звання професора. З 1923 по 1925 він виконував обов'язки декана економічно-кооперативного відділу академії, співпрацював з її друкованим органом «Економіст». За ці роки він став автором низки підручників, що друкувалися не тільки в академічному видавництві, а й у Львові. У 1945 науковець переїхав до Німеччини, де став засновником і ректором Української вищої школи економіки у Мюнхені (1945–1949) та Українського господарського інституту (1949–1954), працював в Інституті вивчення СРСР (1954–1958).

У 1958 Б. Мартос переїздить до США. Незважаючи на поважний вік, тут він бере активну участь у діяльності Української вільної академії наук та Наукового товариства ім. Т. Шевченка, викладає в українському технічному інституті у Нью-Йорку, часто виступає з публічними лекціями. З листопада 1966 очолив ініціативний комітет з відзначення 50-річчя відновлення української державності.

Помер Борис Мартос 19 вересня 1977 на 98-му році життя. Похований на православному цвинтарі у Баунд-Брук, штат Нью-Джерсі, США.

150 років від дня народження Пола Монро (Paul Monroe, 1869–1947), американського педагога, історика педагогіки

Пол Монро народився 7 червня 1869 в Північному Медісоні, штат Індіана. Закінчив Франклінський коледж (Франклін, Індіана) у 1890, навчався в Гейдельберзькому університеті, де здобув ступінь доктора філософії. У 1897 закінчив Чиказький університет. У 1897–1938 викладав у Колумбійському університеті; перший директор Міжнародного педагогічного інституту

при ньому (1923). Брав участь в діяльності різних просвітницьких місій, вивчаючи шкільництво в країнах Латинської Америки і Азії, розробив проекти реорганізації шкіл.

Пол Монро значно вплинув на розвиток освіти в Китаї, здійснивши кілька поїздок туди в 1910–1940. Він сприяв освітній взаємодії між Китаєм і Сполученими Штатами, здобувши авторитет серед китайських студентів у Колумбійському університеті, які згодом стали провідними педагогами в Китаї. У період з 1913 до 1941 Монро здійснив 14 візитів до Китаю. Він відвідав понад 200 шкіл і установ у 9 провінціях і виголосив більше 60 промов. У грудні 1921 було засновано Китайське товариство удосконалення освіти, він був обраний почесним членом ради товариства разом з кількома іншими ученими-педагогами, зокрема і Джоном Дьюї. Це товариство сприяло формуванню сучасної освітньої системи в Китаї. Пізніше він допоміг створити китайсько-американський спільний інженерний коледж у Шанхаї.

У 1932 Монро очолював експедицію педагогів з Міжнародного інституту освіти до Іраку, де вони відвідали школи в Багдаді і Басрі, а потім провели конференцію з питань освіти у столиці країни та опублікували свої висновки в доповіді для уряду Іраку.

В «Історії педагогіки» (1907) Монро виділяв у кожному історичному періоді центральну ідею, що лежить в основі виховання: первісне виховання постає як «непрогресуюче пристосування», східне – як «повторення», грецьке – як «прогресивне пристосування», середньовічне – як «дисципліна» і т. п. Принципову роль в історичній концепції Монро відіграє протиставлення двох методів – навчання і виховання: навчання як повторення, за якого активна роль належить вчителю, а роль учня зводиться до пасивного наслідування, і навчання як творчість, коли активний учень самостійно знаходить інформацію на потрібну тему, тоді як роль учителя зводиться до оцінки і координації діяльності учнів.

Монро вважав, що навчання-повторення лежить в основі східної культури (особливо китайської), а також значною мірою характерне для європейської освіти. Виникнення навчання-творчості Монро пов'язував із розвитком американської школи, простеженим ним до середини XIX століття в книзі «Формування американської системи громадської школи» («Founding of the American public school System», 1940). Згідно з Монро, саме в Америці отримали максимальний розвиток ідеї Песталоцці і Гербарта.

Пол Монро був редактором 5-томної «Енциклопедії педагогіки», («Encyclopedia of education» 1911–1913), для якої написав статті з історії педагогіки.

130 років від дня народження Сергія Рубінштейна (1889–1960), українського і російського психолога і філософа

Сергій Леонідович Рубінштейн народився 6 (18) червня 1889 Одесі. Закінчивши Рішельєвську гімназію (1908), продовжив навчання в університетах Берліна, Фрайбурга і Марбурга (1908–1913), там же захистив докторську дисертацію з філософії.

Повернувся до Одеси, де викладав психологію, логіку і філософію у приватних гімназіях (1914–1917). У 1919 завдяки підтримці М. Ланге обраний приват-доцентом, потім завідувачем кафедри психології (1921–1930) Новоросійського університету (після об'єднання з Українським педагогічним інститутом – Одеського інституту народної освіти). Читав лекції з логіки, математики, теорії відносності Ейнштейна, теорії мистецтва, історії філософії; вів семінар з методології соціальних наук, організаційну роботу в системі народної освіти, курси з педагогічної психології та педології в Одеському педологічному інституті. Директор Головної бібліотеки Вищої школи Одеси (1922–1930); займається бібліографією, зокрема й українською. Майже всі статті С. Рубінштейна з бібліотечної проблематики написані українською, якою, за свідченням самого вченого, він «читає і пише».

У 1930 переїхав до Ленінграда, став завідувачем кафедри психології ЛГПИ ім. Герцена (1930–1942). Директор Інституту психології в Москві (1942–1945). Створив і очолював кафедру (1942), потім відділення психології в Московському університеті (1943), сектор психології в Інституті філософії АН СРСР. Один із засновників журналу «Вопросы психологии» (1955).

У 1930-х роках учений звернувся до принципу розвитку – встановлення зв'язку психології та педагогічної практики (стаття «Психолого-педагогічна характеристика учнів початкової та середньої школи», 1935). У кожній з глав «Основ загальної психології» був особливий розділ, присвячений розвитку дитини; багато розуму і таланту вчений вклав у розроблення проблем виховання. Вперше праця «Основи загальної психології» з'явилася 1940 і кілька разів перевидавалася.

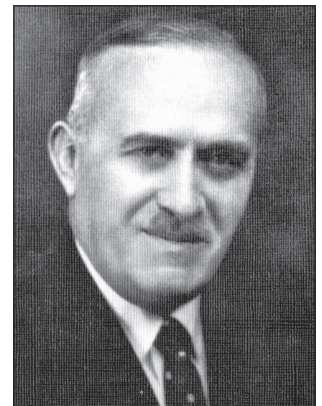
Сергій Рубінштейн створив оригінальну філософсько-психологічну концепцію людини, її

діяльності і психіки. Він є основоположником діяльнісного підходу в психолого-педагогічній науці. У своїх працях підкреслював необхідність заміни освіти як сприйняття готових результатів і копіювання готових зразків «системою, основою і метою якої – розвиток творчої самодіяльності».

Вчений стверджував, що дитина – не просто об'єкт педагогічних впливів, а їх активний перетворювач і співучасник, суб'єкт навчання і самонавчання. Створена ним і його послідовниками теорія мислення стала методологічною основою досліджень закономірностей розумового виховання (засвоєння знань, формування здібностей на основі задатків у процесі діяльності тощо), сприяла обґрунтуванню та впровадженню проблемного навчання, а також методу формуляльного експерименту («вивчати дитину, навчаючи її»).

Помер Сергій Рубінштейн 11 січня 1960 р. у Москві.

125 років від дня народження Володимира Січинського (1894–1962), українського мистецтвознавця, архітектора, графіка, педагога

Володимир Юхимович Січинський народився 24 червня 1894 у Кам'янці-Подільському. Протягом 1905–1912 навчався у кам'янецькому технічному середньому училищі. Напередодні Першої світової війни, у 1912, вступив до Інституту цивільних інженерів у Санкт-Петербурзі. 1917 завершив навчання і повернувся в Україну. Спочатку подався до Києва та влаштувався асистентом однієї з кафедр Архітектурного інституту. Однак невдовзі у зв'язку з наступом більшовиків на Київ змушений переїхати до рідного Кам'янця-Подільського.

1918 В. Січинський викладав у новоствореній кам'янецькій Українській гімназії, а також очолював Шкільний будівельний відділ Подільської губернської управи Міністерства внутрішніх справ Української Народної Республіки. Крім того, його обирають секретарем Подільського товариства «Просвіта». 1919 Міністерство закордонних справ призначило Січинського кур'єром Української республіканської капелі, разом з якою він подорожує містами Чехословаччини, Австрії, Швейцарії, Франції, Англії, Бельгії, Голландії та Німеччини.

1920 припинила існування Українська Народна Республіка, а капела розпалася на групи. Разом з однією з таких груп В. Січин-

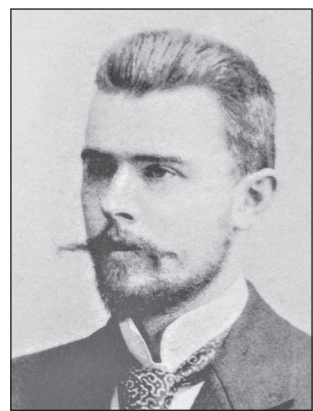
ський вирушив до Закарпаття. З часом повертається до Кам'яно-Подільського, проте захоплення міста більшовиками змусило Січинського перебраться до Львова.

Протягом 1923–1945 В. Січинський мешкав у Празі, де був доцентом Українського педагогічного інституту. У 1923–1926 навчався в Празькому університеті. У 1934–1942 обіймав посаду голови Українського товариства прихильників книги у Празі, а з 1940 – професора Українського вільного університету. Саме на празький (1923–1943) період творчої діяльності В. Січинського випадає утвердження за ним авторитету знаного мистецтвознавця, вченого і графіка. У Варшаві, Відні, Львові, Парижі, Празі, виходять його численні статті та наукові праці з українського мистецтва. У 1938 побачила світ праця «Чужинці про Україну. Вибір з описів і подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть». Це була перша і досить вдала спроба у вітчизняній і зарубіжній історіографії систематизувати писемні свідчення про Україну, які залишили іноземні вчені, посли, державні й церковні діячі, письменники й мандрівники протягом X – сер. XIX ст. У Празі В. Січинський викладав у гімназії та у вишах – всесвітню й українську історію, географію, образотворче мистецтво, теорію мистецтва. Пізніше переїхав до Німеччини, а з 1949 – до Нью-Йорка.

Як архітектор В. Січинський шукав органічного зв'язку між новими засобами будівництва та українськими стилями минулого, особливо княжої доби і бароко. За його проектами побудовані мурована церква в Михайлівцях, дерев'яна церква в Комарниках (обидві – Пряшівщина, Словаччина), храм у Виппені біля Нью-Йорку, у Порто-Уніон у Бразилії, православний собор у Монреалі та ін.

Помер Володимир Січинський 25 червня 1962. Похований на українському православному цвинтарі святого Андрія у Саут-Баунд-Брук, штат Нью-Джерсі.

150 років від дня народження Владислава Садловського (1869–1940), українського архітектора, дизайнера, педагога

Народився Владислав Александр Садловський 25 червня 1869 у Львові. У 1888–1892 майбутній архітектор навчався у Львівській, а у 1892–1894 – у Ви-

днській політехніці. Протягом двох наступних років продовжував жити у Відні, де працював асистентом Отто Грубера, який завідував кафедрою у Віденській політехніці. В. Садловський у цей час особливу увагу приділяє вивченню архітектури власне Австрії і особливо – столиці монархії Відню. Проте у 1897 молодий архітектор повертається до рідного Львова, де надалі і проходить фактично вся його творча діяльність. Як архітектор працював, дотримуючись стилю модернізму і модернізованих форм історичних стилів.

У 1900 Владислав Садловський стає членом Політехнічного товариства у Львові. У 1910 кілька проектів Садловського експонувались на архітектурній виставці у Львові. На межі XIX–XX ст. розпочинає свою педагогічну діяльність. Спочатку отримує посаду викладача рисунку в Державній промисловій школі у Львові, де працює до 1911.

У 1911 він переходить на роботу до Львівської політехніки, де робить досить непогану викладацьку кар'єру. Так, у 1919 він стає звичайним професором цього навчального закладу і працює на цій посаді до 1934, водночас очолюючи кафедру ручного та орнаментального рисунку. У 1916–1918 його обирали деканом архітектурного факультету. Владислав Садловський свої знання в архітектурному проектуванні, скульптурному оздобленні будівель та їх внутрішніх просторів передавав студентам, викладаючи рисунок, стилізування форм та декорування інтер'єрів, історію оздоблення інтер'єрів будівель, дизайн інтер'єрів промислових об'єктів, а також дизайн малих архітектурних форм декоративного значення.

Крім архітектури, ще однією з пристрастей В. Садловського була музика. Обдарований прекрасним тенором, ще студентом він виступав у Львівській опері, а коли працював професором політехніки – був активним учасником Львівського співочого товариства «Лютня» (певний час був навіть його президентом).

На жаль, ім'я Владислава Садловського майже невідоме навіть більшості львів'ян, не кажучи про решту українців. Своєрідну шану його пам'яті віддають лише створені ним будівлі, серед яких – залізничний вокзал у Львові, споруджений у 1899–1904.

Помер Владислав Садловський 25 травня 1940 у Львові. Похований на Личаківському цвинтарі.

160 років від дня народження Яна Владислава Давида (Jan Władysław Dawid, 1859–1914), польського педагога і психолога

Ян Владислав Давид народився 26 червня 1859 в Любліні. Після здобуття юридичної освіти у Варшавському університеті, у 1882–1884 вивчав психологію і педагогічні науки в Лейпцигу та Галле.

Повернувшись до Варшави, Давид розпочав свою наукову,

журналістську та викладацьку кар'єру і опублікував одну з перших праць – «Програма психолого-педагогічних спостережень за дітьми від народження до 20-річного віку» (1887), яка складається з двох частин. У першій (методологічній) частині вчений наголошує на важливості – для теорії та практики викладання – експериментів, заснованих на спостереженні. Друга частина складається з анкети, що стосується виникнення і розвитку психічних і фізіологічних процесів у дітей. 500 питань складають 11 розділів: сім'я, освіта та соціальне походження; психологічний розвиток дитини та стан здоров'я; почуття; концентрація та інтелект; багатство досвіду; уява; міркування; мова; почуття; пам'ять і асоціації; фізичні вміння. Ця анкета значно вплинула на подальший розвиток експериментів з педагогічної психології у Польщі, а також широко й ефективно використовувалася у процесі підвищення кваліфікації вчителів.

Найбільш відомі експерименти Давида стосувалися розумових здібностей дітей. Принципи, спосіб проведення та результати експериментів представлено та проаналізовано у книзі «Інтелектуальний потенціал дітей: нариси експериментальної психології» (1886). Було опитано 520 дітей віком від 6 до 12 років. Мета експерименту полягала в тому, щоб визначити кількість та якість інформації, яку діти мали про фауну, флору, землю, людину та її роботу, сільську місцевість та місто. На підставі проведених експериментів Давид зауважив, що ніякої національності польських дітей різних релігій, включаючи католиків і євреїв, не впливали на «рівень знань дітей», тобто на кількість та якість відомої дітям інформації. Діапазон їхніх знань майже повністю залежав від двох факторів: місця, де жила дитина (місто чи село); і типу школи (державна чи приватна). Ці висновки близькі до ідей, висунутих психологами та педагогами цього періоду (Б. Гарманн, Г. Стенлі Голл, Н. Грінвуд та ін.), зокрема про те, що діти починають досить рано оперувати абстрактними ідеями, що визначають такі властивості предметів, як форма, колір, кількість. Але, на відміну від своїх зарубіжних колег, Давид заперечував вирішальний вплив вроджених здібностей на розвиток розуму дитини і довів, що вплив середовища, в якому дитина живе і росте, також має велике значення. Крім того, ек-

сперименти Давида сприяли спростуванню поширеної на межі XIX–XX століть думки про те, що інтелектуальний рівень дівчаток поступається рівню хлопчиків.

У 1912 виходить друком праця вченого «Душі вчителів» (1912), головна тема якої – освітні ідеали, зокрема «любов до людського духу», що було для Давида найважливішою характеристикою вчителя.

Ім'я Яна Владислава Давида включене до списку 100 найвідоміших педагогів Міжнародного бюро освіти у складі ЮНЕСКО поряд з іменами українських педагогів Антона Макаренка та Костянтина Ушинського.

Помер Ян Владислав Давид 9 лютого 1914 у Варшаві.

90 років від дня народження Юхима Ізрайлевича Машбиця (1929–2009), українського психолога, почесного академіка НАПН України

Юхим Ізрайлевич Машбиць народився 19 червня 1929 у Києві. 1952 закінчив Київський університет ім. Т.Г. Шевченка за спеціальністю «Українська мова, логіка й психологія». У наступні роки працював учителем у м. Донецьку, пізніше – у редакції журналу «Радянська школа».

У 1960 Ю. Машбиця запросили до НДІ психології Мінпросу УРСР (зараз Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України). У центрі наукових інтересів Ю. Машбиця – проблеми педагогічної та вікової психології. Саме з цієї спеціальності він захистив кандидатську дисертацію (у 1966) і докторську (у 1990).

Учений був одним з яскравих представників наукової школи Г. Костюка, відомим дослідником психологічних закономірностей і механізмів учіння і навчання. Здобула широкого визнання розроблена Ю. Машбицем концепція навчання як управління учінною діяльністю, викладена у монографії «Психологические основы управления учебной деятельностью» (1987), а також концепція ієрархічного проектування комп'ютерних навчальних систем (монографія «Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения» (1988).

Підкреслмо, що поняття управління у Ю. Машбиця позбавлене авторитарного відтінку. Воно узгоджене зі змістом однойменної кібернетичної та загальнонаукової категорії, що включає такі дії на деякий об'єкт, які забезпечують досягнення (або збереження) його параметрів, визначених метою управління.

При цьому способи управління мають повною мірою враховувати специфічні властивості об'єкта (коли об'єктом є людина, то це, зокрема, здатність до творчості, самоврядування й саморозвитку), і мета управління при гуманістичному підході має передбачати вдосконалення цих здатностей.

З початку 60-х рр. XX ст. Ю. Машбиць – один з провідних учасників очолюваних академіками В. Глушковым і Г. Костюком теоретичних і прикладних досліджень у галузі програмованого і комп'ютеризованого навчання. Згодом він організує й очолює підрозділ Інституту психології, спеціально зосереджений на цій проблематиці (нині це лабораторія нових інформаційних технологій навчання). Йому вдалося об'єднати зусилля психологів, з одного боку, і математиків та інженерів, з іншого – фахівців, різних не просто за профілем підготовки, а й за типом мислення – об'єднати у велими продуктивний творчий колектив. Результатами роботи цього колективу стали навчальні комп'ютерні системи і серія посібників. У цих працях, високо оцінених фахівцями різних країн, знайшли втілення новаторські підходи до проектування і впровадження сучасних інформаційних технологій в освіті.

У 90-ті очолювана Ю. Машбицем лабораторія нових інформаційних технологій навчання продуктивно працює над проблемою застосування нових інформаційних технологій навчання у навчальному процесі середньої та вищої школи, підготовки до цього вчителів та викладачів ВНЗ. Він є одним з основних авторів Концепції інформатизації освіти в Україні, автором і редактором посібника для вчителів «Основи нових інформаційних технологій навчання» (1997), посібника «Проектування гіпертекстових навчальних систем» (2000), чотирьох випусків збірки наукових праць «Теорія і технологія проектування навчальних систем» (1999–2004).

Під науковим керівництвом і за безпосередньої участі Ю. Машбиця в лабораторії було розпочато сучасні дослідження психології дистанційного навчання і віртуального освітнього простору.

Ю. Машбиць був людиною, сповненою високого ентузіазму, пристрасною, щирою і принциповою у своєму ставленні до науки, до професійної діяльності, до нагальних суспільних проблем. І водночас – дуже людиною, завжди готовою надати розумну допомогу тим, хто її потребує.

До ювілею вченого було видано книгу вибраних статей Ю. Машбиця «Психологічні механізми і технологія навчання. Київ, 2019», а також збірку наукових праць на пошану Ю. Машбиця «Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання. – Т.VIII, вип.10. Київ, 2019».